

§ 16. Станаўленне дзяржавы ў Месапатаміі

?! 1. Раствлумачце паняцце «дзяржава». 2. Назавіце асноўныя прыметы дзяржавы.

«Чорнагаловыя» — так перакладаецца назва дзіўнага народа, які стварыў першыя дзяржавы ў Месапатаміі. Ён вынайшаў кола і ганчарны круг, асвоіў меднае і бронзавае ліццё. У чым складаецца асаблівасць яго дзяржаў? Якія дзяржавы стварылі гэтыя незвычайныя людзі?

1. Рамёствы і гандаль. У Месапатаміі былі добрыя ўмовы для развіцця рамёстваў. Рамеснікі выкарыстоўвалі мясцовыя матэрыялы: гліну, трыснёг, шэрсець, скуру. У пятым тысячагоддзі да н. э. месапатамскія ганчары рабілі посуд на заказ.

На ўвесь Старажытны свет славіліся і ткачы Міжрэчча. Мясцовыя каменярэзы выраблялі са спецыяльнага мінералу — *алебастру* — вазы, чашы, кубкі. Медзь, волава, серабро, золата, а з канца другога тысячагоддзя да н. э. і жалеза прывозілі з іншых краін.

У Месапатаміі быў добра развіты гандаль. Па рэках гэтай краіны перавозілі *тавары*: збожжа, шэрсець, шкуры і алей. Таварам з'яўляецца прадукт працы, выраблены для продажу або абмену. У гэты ж час склаліся і найважнейшыя гандлёвыя шляхі.

Мясцовыя жыхары таксама вялі гандаль, і сухапутны, і марскі, з суседнімі краінамі. Найважнейшымі для Міжрэчча былі гандлёвыя шляхі, пракладзеныя на захад, да ўзбярэжжа Міжземнага мора. Па іх увозілі металы і драўніну.

Шумерскі жрэц. ▶
Алебастравая фігурка

с. 89

2. Узнікненне гарадоў-дзяржаў. У балоцістай, але ўрадлівай даліне Паўднёвай Месапатаміі жылі *шумеры*. Вельмі важнымі для жыхароў гэтай тэрыторыі былі арашэнне зямель і ахова паселішчаў ад паводкі. Толькі спецыяльныя веды і намаганні вялікай колькасці людзей дапамагалі справіцца са стыхійнымі разлівамі. Развіццё земляробства, рамяства і гандлю прывяло да ўзнікнення гарадоў. Кожны горад быў асобнай дзяржавай. Горадам і прылеглай да яго тэрыторыяй кіравалі жрацы і знаць. Ім належалі лепшыя палі і сады. У канцы *чацвёртага тысячагоддзя да н. э.* узнікла некалькі такіх *гарадоў-дзяржаў*.

▲ Карта Старажытнай Месапатаміі

▲ Горад у Месапатаміі. Рэканструкцыя

- ✓ Выкарыстоўваючы ілюстрацыю, складзіце апавяданне пра знешні выгляд горада-дзяржавы

Важную ролю ў жыцці горада адыгрываў правіцель. Спачатку гэта былі вярхоўныя жрацы, а затым цары. Правіцеля называлі «вялікі чалавек». Для яго будаваўся палац, яго асабліва ўшаноўвалі. Цар распараджаўся казнай.

Найбуйнейшымі гарадамі-дзяржавамі былі *Урук, Ур, Кіш і Лагаш*. У кожным горадзе было некалькі тысяч жыхароў, тут збіраліся народныя сходы, здзяйсняліся ахвярапрынашэнні багам, засядалі саветы знаці.

Гарады-дзяржавы ваявалі паміж сабой. У выніку войнаў пашыраліся межы гарадоў-дзяржаў. Некалькі гарадоў маглі аб'яднацца пад уладай аднаго цара.

3. Акад. У паўночных суседзяў шумераў — *акадцаў* — склалася сваё царства. Сталіца царства, як і ўся дзяржава,

Саргон Акадскі ▶

- ✓ За што Саргона празвалі «вялікім»?

называлася *Акад*. У XXIV ст. да н. э. царом у Акадзе стаў *Саргон*. Ён стварыў першую ў гісторыі пастаянную армію з лучнікаў і пешых воінаў. Моцнае акадскае войска хутка заваявала Шумер. Войска Саргона паспяхова ваявала і на захадзе ад Еўфрата. У выніку ён аб'яднаў розныя землі ў адной дзяржаве. Кіраваў Саргон 55 гадоў. Магутнасць Акада захоўвалася ў часы кіравання яго сыноў і ўнукаў.

ПАДВЯДЗЁМ ВЫНІКІ

◆ У Месапатаміі былі добра развіты рамяство і гандаль. ◆ У канцы чацвёртага тысячагоддзя да н. э. на поўдні Міжрэчча ўзніклі першыя гарады-дзяржавы, створаныя шумерамі. ◆ У Акадзе была створана першая ў гісторыі пастаянная армія. Яго правіцель Саргон змог падпарадкаваць усё Міжрэчча.

- ❓ 1. Якія ўмовы спрыялі развіццю рамяства ў Міжрэччы? 2. З кім вялі гандаль мясцовыя жыхары? Якімі таварамі абменьваліся? 3. Дзе і калі ўзніклі першыя гарады шумераў? Чаму іх называюць дзяржавамі? 4. З дапамогай стужкі часу вызначыце: ці мог Саргон ведаць пра рэформы фараона Эхнатона? 5. Як вы лічыце, акадскі цар Саргон — аб'яднальнік або заваёўнік? Свае меркаванні растлумачце.

Падрыхтуйце невялікае паведамленне пра жыццё і дзейнасць Саргона.

§ 17. Дзяржава Хамурапі

- ?! 1. Назавіце прычыны стварэння дзяржаў у Паўднёвым Міжрэччы ў канцы чацвёртага тысячагоддзя да н. э. 2. Назавіце першыя гарады-дзяржавы.

Цар Хамурапі горда называў сябе «царом чатырох краін свету», а сваю дзяржаву — «вечным царствам, аснова якога трывала, як нябёсы і зямля». Што спрыяла ўзвышэнню новай дзяржавы на тэрыторыі Месапатаміі? Дзякуючы чаму імя яе кіраўніка ўвайшло ў сусветную гісторыю?

1. Уварванне качэўнікаў. Заснаванне Вавілона. У канцы трэцяга тысячагоддзя да н. э. у Месапатаміі пачалася засуха. Людзі не паспявалі аднаўляць арашальныя сістэмы пасля пяс-